

РЕЦЕНЗИЯ

от

Проф. Диана Кръстева Иванова, дм
Софийски Университет „Св. Климент Охридски“ - София

Относно: защита на дисертационен труд на *Мария Младенова Георгиева* на тема *„Здравно благополучие и психологическа подкрепа при пациенти със сърдечна недостатъчност“* за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, по професионално направление 7.4. Обществено здраве научна специалност „Управление на здравните грижи“

Със заповед № Р-109-38 от 25.01.2023 г. на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов – Варна на основание Протокол № 1 от 01.02.2023г. от заседание на Научното жури съм определена да представя рецензия по процедура за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ с кандидат Мария Младенова Георгиева

Настоящата рецензия е изготвена съгласно Закона за развитие на Академичния състав в Република България (ЗРАС), Правилника за прилагане на ЗРАС (ПРЗРАС) и Правилника за развитието на академичния състав в Медицински университет - Варна.

Данни за процедурата

Във връзка с процедурата е представен комплект от материали, включващ изискваните документи:

- дисертационен труд
- автореферат
- декларации за оригиналност, за достоверност на представените документи за защита
- копия на научни публикации
- автобиография, дипломи, протоколи, заповеди и др.

Представеният комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с процедура за придобиване на ОНС „доктор“ и Правилника на МУ–Варна.

Кратки данни за кариерното развитие и квалификации на докторанта

Мария Младенова Георгиева завършва МУ „проф. Д-р П. Стоянов” гр. Варна през 2008 г. Придобива ОКС „бакалавър” по специалност „Здравни грижи”. През 2010 г. придобива ОКС „Магистър” по специалност „Управление на здравните грижи” в МУ „проф. Д-р П. Стоянов” гр. Варна. От 2019 г. е редовен докторант към Факултет „Обществено здравеопазване”, катедра „Здравни грижи” към МУ-Варна.

Професионалната реализация и опит на Мария Георгиева започва през 2009 г. в МБАЛ „Луковит” като медицинска сестра към отделение по неврология. В периода 2010 – 2011 г. работи в Интензивна кардиологична клиника към УМБАЛ „Св. Марина” гр. Варна. От 2011 г. до 2017 г. работи като медицинска сестра към II Клиника по кардиология- неинвазивна към УМБАЛ „Св. Марина” ЕАД гр. Варна. От 2017 г. е хоноруван преподавател към МУ- гр. Варна, ФОЗ, Катедра - „Здравни грижи” и работи като старша медицинска сестра към II Клиника по кардиология- неинвазивна към УМБАЛ „Св. Марина” ЕАД гр. Варна.

Обща характеристика на дисертационния труд.

Представеният за рецензия дисертационен труд, разработен от Мария Младенова Георгиева, е с обем и във вид, отговарящ на изискванията на Закона за развитие на академичния състав и Правилника за развитие на академичния състав на Медицински Университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна. Съдържа 172 стандартни страници и е структуриран в пет глави: глава първа – литературен обзор - актуалност на проблема; глава втора – цел, задачи, материал и методика на проучването; глава трета – резултати и обсъждане; глава четвърта - управление на сърдечната недостатъчност – предизвикателство в сестринската практика; глава пета - изводи, предложения и приноси. Разработеният дисертационен труд е онагледен с 36 фигури, 10 таблици, 2 схеми и 7 приложения. Библиографската справка включва 208 литературни източника, от които 31 са на кирилица, 177 на латиница.

Оценка на актуалността на темата

Избраната тема на дисертационния труд „Здравно благополучие и психологическа подкрепа при пациенти със Сърдечна недостатъчност” е изключително актуална и дисертабилна. Сърдечно-съдовите заболявания са социално значими заболявания и водеща причина за заболяемост и смъртност в световен мащаб, като

проблемът е особено актуален за нашата страна. Сърдечната недостатъчност е последен етап от развитието на предшестващо сърдечно-съдово заболяване, характеризиращо се с високо ниво на смъртност, инвалидизация и заболяемост. Един от начините за справяне с тежкия и прогресивен ход на заболяването е наблюдението и проследяването на състоянието на болните със сърдечна недостатъчност. Това дава възможност да се оптимизира мениджмънта на заболяването, повлиява благоприятно прогнозата и намалява рехоспитализациите. Актуалността на темата на дисертационния труд е обусловена от възможността медицинската сестра самостоятелно или в мултидисциплинарен екип да проследява, наблюдава и обучава пациенти със сърдечна недостатъчност, както и да осъществява дейности, свързани с вторична и третична профилактика на сърдечно-съдовите заболявания. създаването на организационни модели за сестринска кардиологична грижа е иновативен подход за клинично и теоретично развитие на специалистите по здравни грижи с възможност за специализация и сертифициране.

Оценка на Литературния обзор.

Написан върху 47 страници, обзорът показва добрата литературна осведоменост на докторантката по въпросите за Сърдечно-съдовите заболявания и по конкретно за сърдечната недостатъчност. Глава първа – литературен обзор - актуалност на проблема е представен в десет части:

- Дефиниции и класификация на сърдечна недостатъчност
- Епидемиология на сърдечната недостатъчност
- Рискови фактори предразполагащи към сърдечна недостатъчност
- Клинична изява и прогноза при пациенти със сърдечна недостатъчност
- Клинична изява на сърдечната недостатъчност
- Усложнения при пациенти със сърдечна недостатъчност
- Прогноза при пациенти със сърдечна недостатъчност
- Хоспитализации и рехоспитализации по повод на сърдечна недостатъчност
- Качество на живот при пациенти със сърдечна недостатъчност
- Тревожност и депресия при пациенти със сърдечна недостатъчност.
Коморбидност
- Предпоставки за възникване на тревожност и депресия при пациенти със сърдечна недостатъчност

- Признаци и симптоми на влошаване при пациенти със сърдечна недостатъчност - поддържане и контрол
  - Наблюдение и оценка състоянието на пациента
  - Поддържане на добро поведение спрямо факторите, оказващи отрицателно въздействие и водещи до влошаване на сърдечната недостатъчност
- Клиники по сърдечна недостатъчност, ръководени от медицинска сестра – международен опит

Подробно е описана класификацията и епидемиологията на сърдечната недостатъчност. Сърдечно-съдовите заболявания са водещ рисков фактор в заболеваемостта и смъртността у нас и Европа. Описани са новите стратегии за постигане на по-добро качество на живот за пациентите със Сърдечно-съдови заболявания, които са насочени към навременна диагностика, започване на лечение и проследяване на всички социално - икономически групи с риск от развитие на сърдечна недостатъчност. В последните години сърдечната недостатъчност се определя, като глобална пандемия, защото засяга около 64 милиона души по целия свят. Тя е често срещано страдание с нарастваща честота в световен мащаб. Приблизително 64,3 милиона души живеят със сърдечна недостатъчност по света. Подробно е разгледан проблемът с основните рискови фактори за сърдечна недостатъчност, които са класифицирани в две основни групи. Първата група са социалните рискови фактори, свързани с начина на живот, допринасящи за развитието и прогресията на сърдечна недостатъчност - тютюнопушене, употреба на алкохол, липса на физическа активност, диета с високо съдържание на сол и мазнини, затлъстяването, хроничният стрес, социалната изолация и социално икономическите отношения. Втората група рискови фактори са артериалната хипертония, високите нива на холестерола, не добре контролиран захарен диабет и медикаментозно обусловани.

В литературния обзор е отделено специално внимание на психологическите проблеми, като депресия и тревожно разстройство, които пациентите със сърдечна недостатъчност могат да развият. Тези разстройства са често срещани, но все още недостатъчно разпознавани и могат да доведат до отрицателни резултати за здравето и сърдечно-съдовата система. Депресивното разстройство при пациенти със сърдечна недостатъчност може да бъде причина за повишен риск от смърт или нови сърдечно-съдови събития

Влиянието на рисковите фактори е свързано с неинформираността на пациентите и необходимост от проследяване и осъществяване на първична и вторична профилактика. Интензивното, систематично, съобразено и планирано обучение и

оказаната подкрепа от медицинска сестра би повишило компетенциите на пациентите, както и промяна в поведението и начина им на живот, което благоприятства за намаляване влиянието на рисковите фактори влияещи върху сърдечна недостатъчност.

Представеният литературен обзор е тематично фокусиран, логически построен върху сериозни източници. Със своето самостоятелно значение, е много добра основа за изграждане на адекватна методология на собственото проучване. С така представения обзор докторантката изпълнява изискването за ОНС „Доктор“ - да умее да ползва и анализира научна литература и на нейна основа да формулира изследователски цели.

Оценка на цел, задачи, материал и методика на проучването.

Целта на разработения дисертационен труд е да се подобри благополучието и качеството на живот при пациенти със сърдечна недостатъчност, чрез прилагане на Модел за амбулаторна сестринска грижа. Целта е ясно и точно дефинирана, отговаряща на темата и съдържанието на самостоятелните изследвания. За постигане на така формулираната цел докторантката е определила девет задачи, които детайлизират стъпките за проучване на проблема.

- Да се проучи епидемиологията на сърдечна недостатъчност в България и Европа.
- Да се проучи международния опит при оказване на сестринска грижа в управлението на сърдечната недостатъчност.
- Да се идентифицират факторите, благоприятстващи прогресията на сърдечната недостатъчност - изпълнението на терапевтичния план, контрол на телесна маса, контрол на артериално налягане, диетичен и двигателен режим и др.
- Да се определят биологичните и психо-социалните детерминанти за качество на живот на пациенти със сърдечна недостатъчност, посредством валидирани въпросници и скали за определяне на комплексната грижа и подобряване на показателите.
- Да се проследи функционалния капацитет на пациенти със сърдечна недостатъчност, чрез прилагане на 6-минутен тест с ходене, функционален клас по NYHA, подобряване на функционалния капацитет, приучаване към определена физическа активност.
- Да се обективизира здравно състояние на пациентите, чрез лабораторни изследвания на биомаркера NTproBNP.
- Да се оцени психологичното състояние и склонността към депресивност и тревожност на пациентите, чрез психологическа подкрепа в краткосрочен и дългосрочен план.
- Да се анализират резултатите от приложената комплексна грижа за пациенти със сърдечна недостатъчност, чрез оценка на рехоспитализациите.

- Да се разработи модел за прилагане на амбулаторна сестринска грижа в приоритетните области за дейности при пациенти със сърдечна недостатъчност.

Предмет на настоящото изследване е здравето благополучие на пациенти със сърдечна недостатъчност. В зависимост от предмета на изследователската дейност, дисертационният труд включва два основни компонента на научното изследване – проспективно и емпирично проучване.

Обект на проучването:

- Медицински документи, обективизиращи състоянието на пациенти със сърдечна недостатъчност;
- Литературни/електронни източници относно добри практики, организация на сестрински дейности и грижи при пациенти със сърдечна недостатъчност;
- Пациенти със сърдечна недостатъчност, хоспитализирани в клиника по кардиология и след дехоспитализацията.

В настоящото проучване са включени общо 72 пациента със сърдечна недостатъчност от II-IV функционален клас по NYHA, които са преминали лечение във Втора клиника по кардиология, Отделение по неинвазивна кардиология на УМБАЛ „Св. Марина” – Варна. Набирането на информация е проведено в периода от м. февруари 2020 г. до м. септември 2022 г.

Изследването на качеството и продължителността на живот, функционалното и психологическо състояние на пациенти със сърдечната недостатъчност, включително рехоспитализациите е проведено чрез проспективно и емпирично проучване. За нуждите на анализа на съдържанието на събраната информация е разработена рамка, включваща:

- демографски данни;
- физикален преглед;
- физикални показатели – артериално налягане, сърдечна честота и телесно тегло;
- биологични и психо-социални детерминанти за качество на живот;
- самооценка на здраве.

Набирането на информация е сформирано чрез физикален преглед, в Отделение по неинвазивна кардиология към Втора клиника по кардиология при УМБАЛ „Света Марина“ - Варна, медицинска документация и въпросници.

Всички данни в разработката са обработени с помощта на специализиран стандартен статистически пакет за персонален компютър - SPSS® for Windows, версия 24.

Оценка на резултатите и приносите

Резултатите са представени и обсъдени съобразно изследваните обекти. Като обща характеристика на представянето на резултатите трябва да се отбележи прецизността при прилагане на статистическите методи, умело търсене на причинно-следствените връзки, приемственост между литературни данни /добри практики, поставени изследователски цели и задачи и доказване или отхвърляне на изследователските хипотези. Резултатите са представени в отлично оформени фигури и таблици, а в обсъждането им е видна логична научна мисъл.

При повече от $\frac{1}{4}$ от пациентите амбулаторната кардиологична грижа е ръководена от медицинска сестра, докато при останалата част от пациентите - от лекар-кардиолог и медицинска сестра. Спазени са критериите за включване, както и са приложени един и същ алгоритъм на сестринска грижа. Предложеният модел за амбулаторна сестринска грижа показва положителен ефект в мениджмънта на симптомите при пациенти със сърдечна недостатъчност. Практическото приложение Моделът за амбулаторна сестринска грижа подобрява качеството на живот на пациентите със сърдечна недостатъчност, подобрява функциите на изтласкване, физическият капацитет, което се потвърждава от положителните резултати от NT proBNP и 6 минутен тест с ходене. Ролята на медицинска сестра е насочена към осигуряване на координирана грижа, като обхваща здравни и обучителни аспекти. В партньорство с медицинските специалисти се осигурява пълноценна кардиологична грижа, което ни дава основание да предложим утвърждаване на въведения за целите на проучването Модел на сестринска грижа при пациенти със сърдечна недостатъчност. Моделът за амбулаторна кардиологична грижа се координира от медицинска сестра с опит в грижата за пациенти със сърдечна недостатъчност. Моделът, включва два основни пакета от здравни грижи, разпределени в пет визити, съобразени със спецификата на заболяването и необходимите инструменти за оценка на състоянието на пациента. Създаденият модел за сестринска грижа дава възможност за прилагане на индивидуален подход при всеки пациент за по-бърза адаптация към промяната в начина на живот наложен от болестта. Мултидисциплинарният подход на грижа е приоритетен в създадения модел, в който медицинската сестра е основен двигател и координатор във взаимодействие с други специалисти – лекар, физиотерапевт, психолог, психиатър, диетолог.

Кардиологичната сестринска грижа намалява риска от повторна или последваща рехоспитализация на пациентите със сърдечна недостатъчност. Установено е, че степента на проява на депресия и тревожност в края на проследяването са занижени или напълно

заличени в сравнение с изходните данни. Обучението на пациентите и техните близки, оказва благоприятно въздействие върху адаптацията към промените и ограниченията, наложени от заболяването.

Формулираните изводи са представени синтетично, на основата на анализирания данни и резултати.

На базата на направените изводи, предложения и резултати от собствени проучвания, са отразени приноси с **теоретико-познавателен и практико –приложен характер.**

Приноси с теоретико-познавателен характер

- Поставено е началото на теоретичното и клинично сестринство в областта на кардиологичната практика.
- Поставени се научни основи в сестринската практика при оказване на дейности и грижи при пациенти със сърдечна ненодастатъчност, което води до разширяване на теоретичните и практически познания на специалистите по здравни грижи.
- Проведени са наблюдения и оценка на състоянието на пациенти, чрез собствено разработена методика на клинични изследвания.
- Представени са данни за физическото състояние на пациенти със сърдечна недостатъчност.
- За първи път е разработен модел за организация на сестринска кардиологична грижа в амбулаторни условия.

Приноси с практико –приложен характер:

- Разработени са Насоки за грижа при пациенти със сърдечна недостатъчност, които оптимизират процесите в кардиологичните здравни грижи.
- Разработен е Чек-лист за контрол на сърдечната недостатъчност за регистриране, който предоставя информация за поведението на пациента при спазването на условия за живот със сърдечна недостатъчност.
- За първи път в страната е изграден кабинет за проследяване на пациенти със сърдечна недостатъчност, ръководен от медицинска сестра.
- Разработен и внедрен в практиката първи по рода си комплексен, целенасочен и задълбочен кардиологичен модел за грижа при пациенти със сърдечна недостатъчност в амбулаторен кабинет.
- Очертана е ролята и значимостта на медицинската сестра по сърдечна недостатъчност, като основен двигател в мултидисциплинарен екип.
- Идентифицирани са факторите, благоприятстващи за прогресията на сърдечна недостатъчност при конкретен болен - неизпълнението на терапевтичния план, труден

контрол на телесно тегло, недобър контрол на артериалното налягане, погрешен диетичен и двигателен режим.

Представения *автореферат* отразява съществените елементи на проучването и отговаря на техническите изисквания.

Представени са 4 пълнотекстови статии по темата на дисертацията, с водещ автор - Мария Младенова Георгиева, от които две са на английски език. Представени са и три публикации от участия в научни форуми и публикувани в сборници с доклади.

Заклучение:

Дисертационният труд на **Мария Младенова Георгиева** на тема **„Здравно благополучие и психологическа подкрепа при пациенти със сърдечна недостатъчност“** е актуален, задълбочен и представлява научен продукт с висока стойност, новаторски по замисъл и характер, изпълнен по съвременни правила, доставящ богата нова информация, със значими теоретични и приложни приноси. Напълно отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за приложението му, както и на Правилника за развитие на академичния състав в Медицински Университет – Варна. Безспорно е личното участие на докторантката, което доказва нейната подготовка и способност да извършва качествена изследователска работа. Резултатите от дисертационния труд имат многопластов характер и съдържат потенциал и идеи за бъдещи изследвания и многофункционални приложения.

В заключение, давам положителна оценка на представения дисертационен труд, и убедително препоръчвам на членовете на Научното жури да присъдят образователна и научна степен „Доктор“ на Мария Младенова Георгиева по научната специалност „Управление на здравните грижи“, професионално направление 7.4. „Обществено здраве“ в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт.

7.03.2023 г.

Изготвил рецензията:

/Проф. Диана Иванова, дм/

